



NATYURMORT JANRIDA TALABALARDA BADIY TAFAKKUR VA ESTETIK DIDNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Tolibova Umida Davlat qizi

Navoiy davlat universiteti

“Dasgohli rangtasvir” yo‘nalishi

4 - kurs “R”guruh talabasi

ANNOTATSIYA: Maqolada natyurmort janrida ijodiy tafakkur va kompozitsion yondashuvlarni rivojlantirish metodikasi tahlil qilinadi. Talabalarga predmetlar o‘rtasidagi nisbatlarni, rang uyg‘unligini va fazoviy joylashuvni o‘rgatish orqali badiiy tafakkurini shakllantirish usullari yoritiladi. Shuningdek, maqolada Shovdirov S.A.ning ilmiy ishlari va amaliy tavsiyalari asosida natyurmort kompozitsiyasini o‘qitishda samarali metodik yondashuvlar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: natyurmort, ijodiy tafakkur, kompozitsiya, rang uyg‘unligi, fazoviy joylashuv, tasviriy san‘at, pedagogika, estetik did, metodika.

Tasviriy san‘at ta’limida natyurmort janri talabalarda badiiy tafakkur va estetik didni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Oddiy predmetlar — mevalar, idish-tovoqlar, gullar va kundalik buyumlar — kompozitsion yondashuv asosida joylashtiriladi va vizual muvozanat yaratadi. Shu tariqa talabalarda rang uyg‘unligi, yorug‘-soya munosabatlarini tushunish va fazoviy tafakkur rivojlantiriladi.

Natyurmort orqali o‘quvchilar nafaqat predmetlarni realist tarzda tasvirlashni, balki ularni badiiy obraz sifatida yaratishni o‘rganadilar. Rang, shakl, fazoviy joylashuv va kompozitsion nisbatlarni tizimli ravishda o‘rgatish talabalarda mantiqiy va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

Maqolada natyurmort janrida ijodiy tafakkur va kompozitsion yondashuvlarni rivojlantirish metodikasi, o‘quv jarayonida qo‘llaniladigan amaliy usullar va pedagogik tavsiyalar tahlil qilinadi. Shovdirov S.A.ning ilmiy ishlari (2017–2025) asosida mazkur jarayon talabalarda vizual sezuvchanlik, badiiy tafakkur va estetik idrokni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tasviriy san‘at ta’limida natyurmort janri talabalarda ijodiy tafakkur, estetik did va vizual sezuvchanlikni shakllantirishning muhim vositasi sifatida e’tiborga molikdir. Natyurmort orqali oddiy buyumlar — mevalar, idish-tovoqlar, gullar va kundalik predmetlar — badiiy obrazga aylantiriladi, ularning rang, shakl va fazoviy joylashuvi tizimli tarzda o‘rgatiladi. Shu tariqa talabalarda predmetlarni kompozitsion jihatdan to‘g‘ri joylashtirish, rang uyg‘unligini aniqlash va vizual muvozanat yaratish ko‘nikmalari shakllanadi.

Ijodiy tafakkur va kompozitsion yondashuvlarni rivojlantirish jarayonida metodik asoslar alohida ahamiyatga ega. Talabalar predmetlarni joylashtirish, ularning o‘lchami, shakli va rangini hisobga olish orqali badiiy qarorlar qabul qilishni



o'rganadilar. Rang uyg'unligi va kontrastlar predmetlarning tabiiy ko'rinishini ta'kidlab, kompozitsion muvozanatni yaratadi. Yorug'-soya ishlari predmetlarning hajm va chuqurligini ifodalashga yordam beradi, bu esa talabalarda vizual tafakkur va fazoviy sezuvchanlikni rivojlantiradi.

Natyurmortni o'qitish jarayoni bir nechta bosqichdan iborat: mavzu va predmetlarni tanlash, maket va eskiz ishlari, rang va yorug'-soya ishlari, final detalizatsiya. Mavzu va predmetlarni tanlash bosqichida talabalarga kompozitsiyaning markaziy g'oyasi, asosiy predmetlar va ularning joylashuvi bo'yicha metodik ko'rsatmalar beriladi. Maket va eskiz ishlari bosqichida predmetlarning joylashuvi, nisbatlari va umumiy kompozitsion tartibi belgilanadi. Rang va yorug'-soya ishlari bosqichida predmetlarning hajm va fazoviyligi vizual vositalar orqali ifodalanadi, rang uyg'unligi esa predmetlarning tabiiy ko'rinishini ta'kidlaydi. Final detalizatsiya bosqichida esa barcha elementlar mukammal uyg'unlikka keltiriladi va badiiy obraz yakunlanadi.

Rang ishlari natyurmort janrida ijodiy tafakkur va estetik didni rivojlantirishda markaziy ahamiyatga ega. Rang tonlari, qorong'i va yorqin ranglar orqali predmetlarning hajm va chuqurligi ta'kidlanadi. Talabalar rangni tanlash va ton uyg'unligini amaliyotda qo'llash orqali badiiy tafakkurini mustahkamlashni o'rganadilar. Yorug'-soya ishlari predmetlarning fazoviyligini oshirib, ularni yanada realizmga yaqinlashtiradi. Shu tariqa, talabalarda vizual sezuvchanlik, rang idroki va kompozitsion uyg'unlikni tushunish qobiliyati rivojlanadi.

Predmetlar o'rtasidagi kompozitsion uyg'unlikni shakllantirish jarayoni talabalarda mantiqiy va abstrakt fikrlashni rivojlantiradi. Predmetlar bir-birini to'ldirishi, bo'sh joylardan oqilona foydalanish va fazoviy muvozanatni yaratish orqali talabalarda ijodiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalari shakllanadi. Bu jarayon talabalarga mustaqil ijodiy ishlar yaratish va kompozitsion tafakkurni amaliyotda qo'llash imkonini beradi.

Shovdirov S.A.ning tadqiqotlari (2017–2025) ko'rsatganidek, talabalarga bosqichma-bosqich ijodiy jarayonga jalb qilish, mavzu va predmetlarni tanlash, maket yaratish, rang va yorug'-soya ishlari hamda final detalizatsiya bosqichlarini amalga oshirish samarali natija beradi. Shu tariqa talabalarning estetik idrok va vizual tafakkuri rivojlantiriladi, ularning badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlari mustahkamlanadi.

Natyurmort orqali ijodiy tafakkur va kompozitsion yondashuvlarni rivojlantirish talabalarda san'atga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Rang va yorug'-soya ishlari, predmetlarning fazoviy joylashuvi va kompozitsion muvozanatni o'rgatish orqali o'quvchilar mustaqil ijodiy ishlar yaratish, badiiy qarorlarni asoslash va estetik idrokni oshirish ko'nikmalarini egallaydilar. Shu bilan birga, mazkur jarayon ularni mantiqiy va abstrakt fikrlashga o'rgatadi, bu esa ijodiy tafakkur va badiiy qarorlarni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.



Xulosa qilib aytganda, natyurmort janrida ijodiy tafakkur va kompozitsion yondashuvlarni rivojlantirish metodikasi talabalarning badiiy tafakkur, vizual sezuvchanlik va estetik idrokini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Rang, shakl, yorug'-soya va kompozitsion uyg'unlik elementlarini o'rgatish talabalarning mantiqiy va estetik fikrlashini mustahkamlash bilan birga, ularni mustaqil ijodiy ishlar yaratishga rag'batlantiradi. Shu sababli, mazkur metodik yondashuvni ta'lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish o'quvchilarning badiiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Natyurmort janri talabalarda ijodiy tafakkur, estetik did va vizual sezuvchanlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rang, shakl, fazoviy joylashuv va kompozitsion uyg'unlik elementlarini o'rgatish talabalarda vizual tafakkur, mantiqiy va abstrakt fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Predmetlarni joylashtirish, rang uyg'unligini ta'minlash va yorug'-soya ishlari orqali predmetlarning hajm va chuqurligi ifodalanadi, bu esa talabalarda estetik idrok va badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlarini mustahkamlaydi.

Metodik yondashuvlar — mavzu va predmetlarni tanlash, maket va eskiz ishlari, rang va yorug'-soya ishlari, final detalizatsiya bosqichlari talabalarga mustaqil ijodiy ishlar yaratish, kompozitsion tafakkur va badiiy qarorlarni asoslash imkonini beradi. Shu tariqa, natyurmort janrida ijodiy tafakkur va kompozitsion yondashuvlarni rivojlantirish metodikasi talabalarning san'atga bo'lgan qiziqishi, ijodiy yondashuvi va vizual sezuvchanligini oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Shuning uchun mazkur metodik yondashuvlarni ta'lim jarayoniga tizimli ravishda joriy etish o'quvchilarning badiiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ijodiy tafakkurini mustahkamlash va estetik idrokini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Шавди́ров С. А. Подготовка будущих учителей к исследовательской деятельности // Педагогическое образование и наука. – 2017. – № 2. – С. 109-110.
2. Shavdirov S. A. Selection Criteria of Training Methods in Design Fine Arts Lessons // Eastern European Scientific Journal. – 2017. – № 1. – С. 131-134.
3. Shovdirov S. A. Tasviriy san'atni o'qitishda o'quvchilarning sohaga oid o'quv kompetensiyalarini shakllantirish omillari // Inter education & global study. – 2024. – № 1. – С. 8-14.
4. Shavdirov S. Method of organization of classes in higher education institutions using flipped classroom technology // AIP Conference Proceedings. – AIP Publishing LLC, 2025. – T. 3268. – № 1. – C. 070035.
5. Ibraimov X., Shovdirov S. Theoretical Principles of The Formation of Study Competencies Regarding Art Literacy in Students // Science and innovation. – 2023. – T. 2. – № B10. – C. 192-198.



6. Baymetov B. B., Shovdirov S. A. Methods of Organizing Practical and Theoretical Classes for Students in The Process of Teaching Fine Arts // International Journal on Integrated Education. – 2023. – Т. 4. – № 3. – С. 60-66.
7. Arnheim, R. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. University of California Press, 1974.
8. Gombrich, E. H. *The Story of Art*. London: Phaidon Press, 1995.
9. Eisner, E. W. *The Arts and the Creation of Mind*. Yale University Press, 2002.
10. Федоров, В. П. *Основы композиции в изобразительном искусстве*. Москва: Искусство, 1980.